

UPPSALA TINGSRÄTT
Avdelning 2

DOM
2013-12-23
Meddelad i
Uppsala

Mål nr
T 1958-12

PARTER

Kärande

[Redacted text]

Ombud för 1–3:

1. Jur.kand. Clarence Crafoord
Centrum för rättvisa
Box 2215
103 15 Stockholm
2. Jur.kand. Anna Rogalska Hedlund
Adress som ovan
3. Jur. kand. Sebastian Scheiman
Adress som ovan

Svarande

Landstinget i Uppsala Län, 232100-0024
751 85 UPPSALA

Ombud: Advokaten Peter Danowsky
Danowsky & Partners Advokatbyrå KB
Box 16097
103 22 Stockholm

DOMSLUT

1. Kärandenas talan ogillas.
2. Kärandena ska solidariskt ersätta Landstinget i Uppsala län dess rättegångskostnader med 592 831 kr, varav 592 000 kr avser arvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

Dok.Id 492281

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1113	Kungsgatan 49	018-16 72 00	018-16 72 82	måndag – fredag
751 41 Uppsala		E-post:		08:00-16:00

YRKANDEN M.M.

[REDACTED] (kärandena) har yrkat att Landstinget i Uppsala län (Landstinget) till var och en av dem ska betala 125 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 12 april 2012 till dess betalning sker.

Landstinget har bestritt yrkandena och som skäligt endast vitsordat ränteberäkningen.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader. Kärandena har, för det fall de inte får bifall till sin talan, yrkat att vardera parten ska stå sina rättegångskostnader samt att Landstinget i vart fall ska stå för en del av rättegångskostnaderna med hänsyn till att Landstinget orsakat att en utsatt förhandling ställts in.

DOMSKÄL**Bakgrund**

Den 25 april 2007 träffades ett avtal, i fortsättningen Avtalet (domsbilaga 1), mellan Titan Televison AB (Titan) och Akademiska sjukhuset i Uppsala (Akademiska sjukhuset) avseende en dokumentärserie för TV3:s räkning om arbetet på vissa avdelningar inom sjukhuset. Enligt Avtalet var syftet i första hand att skildra verksamheten på sjukhuset med fokus på personalens vardagliga arbete. Parterna förklarade sig överens om att inspelningen och produktionen skulle präglas av ett etiskt förhållningssätt gentemot patienter och att patienternas integritet skulle respekteras.

Under punkt 2 i Avtalet med rubriken *Tillvägagångssätt* angavs bl.a. följande: "Filminspelningen skall ske med största möjliga hänsyn till patienternas integritet och på ett sådant sätt att inte sjukvårdsverksamheten störs/äventyras. Innan patienten filmas skall i möjligaste mån patienten informeras om filminspelningens syfte. Patienten skall lämna sitt skriftliga samtycke till att den genomförs. I den mån samtycke inte kan inhämtas

tas vid inspelningstillfället är det Titans och/eller TV3s ansvar att samtycke/medgivande inhämtas från patienten före det att dokumentärserien sänds i television (eller annan media). Detsamma skall gälla om någon närstående till patienten filmas och patienten av någon anledning ej kan ge sitt skriftliga medgivande i efterhand.

I samtliga fall är det Sjukhusets egen personal som skall redovisa filminspelningens syfte och inhämta patientens samtycke när inspelning påbörjas av den aktuella patienten.”

Punkt 4 med rubriken *Tystnadsplikt* hade följande lydelse: ”Titan/TV3 förbinder sig genom detta avtal att utan begränsning i tid hemlighålla sådana uppgifter om enskilds patients hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden som Titan/TV3 kan komma att få del av under inspelningen.

Titan/TV3 skall vidare iaktta diskretion kring uppgifter om Sjukhusets egen verksamhet och personal.

Vidare förbinder sig Titan/TV3 genom detta avtal att utan begränsning i tid och rum hemlighålla sådana uppgifter om sjukhusets egen verksamhet och personal som Titan/TV3 kan komma att få del av under inspelningen utan sjukhusledningens godkännande.

Titan och dess personal skall underteckna ett av sjukhuset godkänt sekretessavtal”.

Under hösten 2007 filmade ett team från Titan i enlighet med Avtalet bl.a. på onkologavdelning 78 B. De personer som ingick i filmteamet hade dessförinnan undertecknat en separat sekretessförbindelse (domsbilaga 2.) Den 14 september 2007 filmades ett inslag med två sköterskor och deras verksamhet på avdelningen. Inslaget (i fortsättningen Avsnittet) kom huvudsakligen att handla om vården av [REDACTED] som hade en allvarlig cancersjukdom och som avled två dagar senare. Materialet kom sedan att ingå i dokumentärserien ”Sjukhuset”. Den 23 oktober 2007 sändes Avsnittet på TV.

I Avsnittet samtalade sköterskorna bl.a. om [REDACTED] allvarliga tillstånd och man kunde se en av sköterskorna sitta på kanten till [REDACTED] säng. Av [REDACTED] visades då endast nederdelen av kroppen och man kunde se att han var klädd i vardagskläder. Man kunde också höra honom mycket kort svara på en fråga från en av sköterskorna. Det framgick att [REDACTED] hade svårt att andas och sköterskorna beslöt att flytta [REDACTED] från den sal han låg på till ett enskilt rum på grund av hans tillstånd. Det man då kunde se var hur [REDACTED] bortre änden på en korridor rullas in i ett rum, varvid hans ansikte är "suddat". I övrigt kommenterar sköterskorna inför kamerorna sitt arbete och vad som har hänt. Utöver det som nu angetts har [REDACTED] inte filmats. Hans namn har aldrig nämnts.

[REDACTED] hustru [REDACTED] och dotter [REDACTED] kom av en slump att se programmet den 23 oktober 2007. De har uppgett att de då kunde känna igen [REDACTED] på hans kläder, som han brukade ha till vardags, på hans händer och på hans röst. [REDACTED], som är barnbarn till [REDACTED] tog senare del av inslaget på Internet.

Grunder

Kärandena

De relevanta omständigheterna till grund för kärandenas talan kan delas upp i fyra moment:

I Avtalet - dvs. ingåendet av Avtalet mellan Landstinget och Titan.

II Filmningen - dvs. TV-teamets närvaro och filmning vid vården av [REDACTED] och personalens yttranden framför kamerorna.

III Godkännandet - dvs. sjukhusets/Landstingets godkännande av sändningen av materialet.

IV Sändningen - dvs. produktions- och TV-bolagens spridning av materialet.

Arbetstagare vid Landstinget, eller andra personer som Landstinget svarar för, har allvarligt kränkt kärandena genom brottsliga gärningar. De brottsliga gärningarna består i att Landstinget vid två tillfällen gjort sig skyldigt till brott mot tystnadsplikt enligt 20 kap. 3 § brottsbalken genom att uppsåtligen ha röjt uppgifter om [REDACTED] hälsotillstånd och andra personliga förhållanden som varit föremål för sekretess enligt då gällande bestämmelser i 7 kap. 1 § sekretesslagen, numera 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL). (Tingsrätten hänför sig i fortsättningen till OSL, eftersom det beträffande de sekretessbestämmelser som är aktuella i målet inte föreligger någon skillnad i sak i förhållande till sekretesslagen).

I vart fall har de två landstingsanställda sköterskor som förekom i inslaget med [REDACTED] utan giltigt skäl röjt uppgifter om [REDACTED]s hälsotillstånd och andra personliga förhållanden som i enlighet med 25 kap. 1 § OSL varit sekretessbelagda. Det har skett dels inför produktionsbolagets TV-team, och dels inför TV-kameror (II).

Vidare har ytterligare landstingsanställda, för vilka Landstinget svarar i egenskap av arbetsgivare, vid senare tillfälle kränkt kärandena i och med att de godkänt TV-sändning av inslaget där [REDACTED] förekom, varit sekretessbelagda uppgifter röjdes (III).

Brotten utgör var för sig en allvarlig kränkning för vilka kärandena är berättigade till ersättning för skada i enlighet med 2 kap. 3 § skadeståndslagen (SkL). Landstinget ska därmed i enlighet med 3 kap. 1 § första stycket 3 SkL alternativt 3 kap. 2 § 2 SkL ersätta kärandena för skadan.

Röjandet av uppgifterna har vidare utgjort en kränkning av artikel 8 i Europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR). Av praxis följer att en överträdelse av artikeln ska gottgöras, varför Landstinget även på denna grund ska ersätta kärandena för den skada som kränkningen inneburit.

Ingåendet av Avtalet utgör inte något självständigt brott men Avtalet var en nödvändig förutsättning för röjandet av uppgifter i såväl moment II som moment III.

Landstinget

Det bestrids att brott mot tystnadsplikt har begåtts. Sköterskorna har inte röjt uppgifter som de varit pliktiga att hemlighålla enligt lag. Inte heller har någon annan landstingsanställd röjt uppgifter avseende [REDACTED] som de enligt lag varit pliktiga att hemlighålla.

Landstinget har genom att i avtal ha ålagt TV-teamet skyldighet att följa Akademiska sjukhusets överenskomna sekretessrutiner och tystnadsplikt utan begränsning i tiden, uppställt ett sekretessförbehåll i enlighet med 10 kap. 14 § OSL. Det har därför stått klart att uppgifterna kunnat lämnas till TV-teamet utan att [REDACTED] eller någon till honom närstående lider men. Även TV-inspelningen har mot bakgrund av detta inte inneburit brott mot tystnadsplikten.

Landstinget bestrider att kändarna har kränkts på ett skadeståndsgrundande sätt. Kändarna har inte lidit någon skada av att TV-teamet varit närvarande vid filmning av vården avseende [REDACTED] eller av personalens yttranden inför TV-kamerorna.

Godkännandet av Avsnittet för TV-sändning och sändningen av detsamma saknar betydelse för frågan om kändarnas rätt till skadestånd.

Landstinget bestrider att EKMR är tillämplig. För det fall tingsrätten finner att EKMR är tillämplig bestrids att kändarna kränkts på ett skadeståndsgrundande sätt.

När det gäller [REDACTED] bestrids att hon tillhör närståendekretsen, varför hon inte är berättigad till eventuellt skadestånd.

Utvecklande av talanKärandena*Brott mot tystnadsplikt och skadeståndslagen*

Brotten mot tystnadsplikt enligt 20 kap. 3 § brottsbalken utgör allvarliga kränkningar, vilka var för sig föranleder skadeståndsansvar för Landstinget gentemot kärandena. Brott mot tystnadsplikt utgör brott mot annans ära, om brottet har inneburit en överträdelse av en sekretessregel som uppställts till skydd för enskilds intresse. Av förarbetena till SkL framgår att när brott mot tystnadsplikt utgör en överträdelse av en sekretessregel som uppställts till skydd för en enskilds intresse kan skadeståndsansvar uppkomma (prop. 1972:5 s. 571). Kärandena är därför berättigade till ersättning för skada i enlighet med 2 kap. 3 § SkL jämte 3 kap. 1 § första stycket 3 alternativt 3 kap. 2 § 2 SkL.

För att brott mot tystnadsplikt ska föreligga krävs dels att en uppgift för vilken sekretess råder har röjts, dels att uppgiften röjts av någon som har tystnadsplikt. För att den skadelidande ska ha rätt till skadestånd är det inte nödvändigt att skadevällaren dömts till straff för gärningen.

Den tystnadsplikt som följer av 25 kap. 1 § OSL omfattar all personal som är verksam i det allmännas hälso- och sjukvård, oavsett om arbetet rör det egentliga vårdarbetet eller det administrativa arbetet. Av 25 kap. 18 § OSL följer att tystnadsplikten i 25 kap. 1 § OSL inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter. De uppgifter som röjts har alltså varit föremål för s.k. kvalificerad sekretess. Det har inte stått klart att uppgifterna kunnat röjas utan att [REDACTED] eller någon honom närstående lidit men.

Sköterskorna har röjt uppgifter om [REDACTED] som de enligt lag varit skyldiga att hemlighålla. TV-teamet från Titan har tillåtit närvara och filma när [REDACTED] hade akut andnöd och kraftiga smärtor, när syrgasutrustningen som skulle avhjälpa andnöden inte fungerade och när [REDACTED] förflyttades till ett enskilt rum för att inte besvära andra patienter. Sköterskorna har i närvaro av TV-teamet och i samband med TV-inspelningen kommenterat [REDACTED] hälsotillstånd, hans värden och hur han mådde. De yttrade samtidigt att [REDACTED] hade cancer i hela kroppen, att han hade flera tumörer i lungorna, varför han hade svårt att andas, att situationen var allvarlig, att det inte fanns något mer att göra, att [REDACTED] skulle dö och att man därför ringt hans fru. Genom ovanstående uttalanden inför TV-teamet och genom att låta TV-teamet bevittna och filma vården av [REDACTED] har uppgifter om enskilds hälsotillstånd och andra personliga förhållanden, för vilka sekretess enligt sekretesslagen rått, röjts.

Den eller de personer som för Landstingets del granskat Avsnittet och därigenom gett Akademiska sjukhusets godkännande till TV-sändning av Avsnittet har omfattats av ovan nämnda tystnadsplikt. Eftersom Avsnittet innehållit sekretessbelagda uppgifter har godkännandet av en TV-sändning av Avsnittet också i sig inneburit ett röjande av sekretessbelagda uppgifter och att tjänstefel begåtts, för vilket Landstinget i enlighet med reglerna om principalansvar ansvarar enligt 3 kap. 1 § första stycket 3 SkL. En myndighets beslut att lämna ut uppgifter som kan omfattas av sekretess enligt lag utgör myndighetsutövning. Även Landstingets beslut att teckna Avtalet med Titan utgör myndighetsutövning.

Ingåendet av Avtalet mellan Titan och Landstinget var en förutsättning för röjandet av de sekretessbelagda uppgifterna vad gäller såväl TV-teamets närvaro och filmning vid vården av [REDACTED] som vid landstingsanställdas godkännande av sändandet av Avsnittet. För att skadeståndsskyldighet enligt 3 kap. 2 § 2 SkL ska uppkomma är det tillräckligt att skadan vållats genom fel eller försummelse "vid myndighetsutövning". Att tillåta ett TV-team att närvara och filma en patient när denne undergår behandling samt att tillåta att sekretessbelagda uppgifter om patientens hälsotillstånd och andra

personliga förhållanden sprids ryms inom nämnda begrepp. Brott mot tystnadsplikt utgör ett typfall av fel eller försummelse vid myndighetsutövning eller i vart fall ett led i Landstingets myndighetsutövning, vilket är tillräckligt för att ansvar ska inträda enligt bestämmelsen i 3 kap. 2 § 2 SkL.

[REDACTED] har inte lämnat sitt samtycke till att bli filmad eller till att sekretessbelagda uppgifter ur hans patientjournal diskuterats inför TV-kameror. [REDACTED] var också intagen akut och hade inte någon möjlighet att säga ifrån. Det har inte stått klart att uppgifterna kunnat röjas utan att [REDACTED] eller någon honom närstående lidit men. [REDACTED] gick att identifiera i Avsnittet, bland annat mot bakgrund av att han hade sina privata kläder på sig och att hans röst hördes. [REDACTED] blev även igenkänd av anhöriga och vänner.

Sekretessförbehåll

Något giltigt sekretessförbehåll enligt 10 kap. 14 § OSL har inte förelegat. Ett sådant sekretessförbehåll kan inte meddelas genom ett civilrättsligt avtal. Avtalet mellan Landstinget och Titan, som Landstinget benämner sekretessförbehåll, innebär alltså inte någon garanti för att filmupptagningar med [REDACTED] inte kan ha använts eller kan komma att användas i andra sammanhang. Något giltigt sekretessförbehåll, som skulle ha gett sjukhuspersonalen rätt att röja uppgifterna för TV-teamet, har alltså inte funnits vid tillfället. Att röjandet var sanktionerat av Landstinget kan ha inneburit att sköterskorna inte förstått att handlingen var straffbar. De måste emellertid ha varit medvetna om att uppgifterna omfattades av kvalificerad sekretess och att utlämnandet till TV-teamet innebar ett utlämnande av sådana uppgifter. Genom Avtalet gavs Landstinget möjlighet att godkänna eller inte godkänna Avsnittet för TV-sändning, vilket får anses utgöra en från Titans sida frivillig begränsning av dess yttrandefrihet.

Allvarlig kränkning

En identifiering av [REDACTED] är inte en nödvändig förutsättning för att en kränkning ska anses föreligga. Kränkningen har för kärandena bestått i känslor av obehag, frustration, maktlöshet och ångest, dels genom vetskapen att obehöriga personer fått del av sekretessbelagda uppgifter och varit närvarande när [REDACTED], som varit svårt sjuk och haft svårt att värna om sin personliga integritet, undergick behandling, dels genom att kärandena sett Avsnittet och att råmaterialet finns i Titans besittning och skulle kunna användas i andra sammanhang. Även det faktum att Landstinget godkänt att Avsnittet sändes på TV3 och tillgängliggjordes på TV3 Play utgör en kränkning. Kärandenas känslor har förstärkts av att Landstinget, som familjen stod i ett beroende- och förtroendeförhållande till, tillåtit TV-teamets närvaro. Den skada som kränkningen inneburit är därmed allvarlig. Skadan har förvärrats av att de röjda uppgifterna, som varit sekretessbelagda, gjorts tillgängliga för en stor mängd personer genom att Avsnittet sändes på TV och tillgängliggjorts på TV3 Play. Det föreligger adekvat kausalitet mellan röjandet av de sekretessbelagda uppgifterna och den kränkning som kärandena utsatts för. Hade TV-inspelningen inte ägt rum så hade uppgifterna i fråga inte röjts, vilket inneburit att skada för kärandena inte hade uppkommit. Kärandena fick inte sörja i enskildhet och vetskapen att det finns ytterligare filmningar med [REDACTED], som kan ha använts eller kan komma att användas i andra sammanhang, har lett till en källa av oro och maktlöshet för kärandena. Det faktum att Landstinget valde att visa Avsnittet i kommersiell TV med kännedom om att [REDACTED] just avlidit innebär en särskild hänsynslöshet från Landstingets sida. Handlandet utgjorde en faktisk skändning av [REDACTED] frid.

EKMR

Röjandet av sekretessbelagda uppgifter har utgjort en kränkning av artikel 8 i EKMR, som stadgar att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv. Rätten innebär bl.a. ett skydd mot att bli fotograferad eller avlyssnad. Enligt europarättslig praxis förutsätter ett effektivt skydd av en persons avbild att samtycke getts då bilden

tas. Praxis stadgar att skyddet för personuppgifter, särskilt medicinska data, är av fundamental betydelse för en persons integritet. Spridningen av känsliga uppgifter påverkar den enskilde såväl som anhöriga till denne. Varken [REDACTED] eller hans närstående har godkänt filmningen eller den efterföljande publiceringen, som avslöjade konfidentiella uppgifter om [REDACTED] sjukdomstillstånd. Det följer av praxis att en överträdelse av artikel 8 i EKMR ska gottgöras på inhemsk nivå och av NJA 2012 s. 211 följer att skadeståndet inte utgår med EKMR som grund utan genom allmänna skadeståndsrättsliga principer. EKMR uppställer inget krav på att ett skadeståndsgrundande agerande ska anses utgöra myndighetsutövning enligt svensk lagstiftning. I NJA 2012 s. 211 (I) klargjorde HD att tillerkännandet av ideellt skadestånd för en rättighetsinskränkning av EKMR vilar på nationell rätt utan stöd i lag. Det utgör således en allmän skadeståndsrättslig grundsats som gäller vid sidan av SkL:s regler. Att en kränkning av en rättighet i EKMR kan grunda ett skadeståndsanspråk är väl etablerat i svensk rätt. Det bakomliggande syftet med denna rättsutveckling är att tillgodose att Sverige lever upp till sina förpliktelser att tillhandahålla ett effektivt rättsmedel enligt artikel 13 i EKMR.

Skadeståndets storlek

Det yrkade skadeståndet är skäligt mot bakgrund av att Landstingets agerande haft förnedrande inslag, riktat sig mot personer som haft svårt att värna sin personliga integritet, inneburit missbruk av ett beroende- och förtroendeförhållande samt varit ägnat att väcka allmän uppmärksamhet. Vidare grundas det yrkade beloppet på EU-domstolens praxis på området. Eftersom förevarande mål gäller ett landstings agerande mot en enskild är praxis avseende enskildas brottsliga gärningar mot andra enskilda inte vägledande. Den skada som en kränkning genom brott mot tystnadsplikt medför är inte jämförbar med den skada som uppkommer genom exempelvis våldsbrott. Kränkningarna har inte orsakats av kärandena utan av Landstinget och har inte heller förvärrats av att kärandena sett hela eller delar av Avsnittet. Kärandena har gjort allt för att begränsa sin skada genom att de aktivt verkade för att Avsnittet togs bort från TV3 Play.

Yttrandefrihetsrättsliga aspekter

Det görs inte gällande att förevarande mål handlar om själva TV-sändningen av Avsnittet, varför yttrandefrihetsrättsliga regler inte blir tillämpliga. Däremot förvärrades kändenas skada genom TV-sändningen av Avsnittet. För uppgifter om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden råder inom vården kvalificerad tystnadsplikt och de som omfattas av tystnadsplikten kan således inte åberopa yttrande- och meddelarfrihet till stöd för att ha röjt sekretessbelagd information. Därtill kan en myndighet aldrig åberopa yttrandefrihet. Begränsningarna rör dock inte Titan och dess anställda. Någon yttrandefrihetsrättslig aspekt aktualiseras inte i målet, eftersom talan är riktad mot Landstinget. Meddelarfriheten tillfaller envar och kan inte åberopas av myndigheter och gäller inte för uttalanden eller ageranden i tjänsten i enlighet med 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen (TF) och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Oavsett om uttalandet gjorts privat eller i tjänsten kan meddelarfriheten inte åberopas vid uppsåtligt åsidosättande av kvalificerad tystnadsplikt, vilket förevarande mål handlar om. Att det skulle uppkomma yttrandefrihets- och tryckfrihetsrättsliga aspekter för det fall Landstinget väljer att väcka talan mot Titan eller TV3 är inget som påverkar kändenas rätt till ersättning av Landstinget i förevarande mål.

Fördelningen av rättegångskostnaderna

Av rättsfallet NJA 2012 s. 211 (II) framgår att om den förfördelade parten haft fog för att föra talan måste inte sällan vad som följer av rättegångsbalkens bestämmelser modifieras för att ett visst avstånd ska hållas till vad som anses vara ett konventionsbrott. Högsta domstolen uttalade vidare att en person som blivit kränkt (i det fallet av en långsam rättslig prövning) inte mot bakgrund av oro för effekten i rättegångskostnadshänseende ska behöva drivas till försiktiga beloppsyrkanden. Av rättsfallet framgår att även om den förfördelades talan endast leder till mindre framgång i förhållande till vad motparten medgett bör kostnaderna kvittas oberoende av rättegångsbalkens bestämmelser. Principerna har bäring på förevarande fall, som också rör en påstådd

rättighetskränkning där möjligheten till skadestånd har till syfte att tillgodose kravet på ett effektivt rättsmedel enligt artikel 13 EKMR.

Så sent som tre veckor innan utsatt huvudförhandling förde Landstinget in frågor om bl.a. yttrandefrihet i målet, vilket ledde till att huvudförhandlingen ställdes in. Därtill har Landstinget vid upprepade tillfällen under skriftväxlingen begärt anstånd, vilket förlängt målets handläggningstid.

Landstinget

Brott mot tystnadsplikt och skadeståndslagen

Brott mot tystnadsplikt har inte begåtts av någon av Landstingets anställda. Kärandena har varken genom att TV-teamet varit närvarande vid filmningen eller med anledning av Landstingets arbetstagares yttranden inför kamerorna lidit någon skada som berättigar till ersättning.

Av Avtalet framgår hur omsorgsfullt i patientintegritetshänseende Landstinget varit och alltjämt är. I Avtalet anges hur integritetsaspekterna ska respekteras och där regleras vidare om tillträde och tystnadsplikt. Till det kommer att ytterligare avtal om tystnadsplikt ingicks med personerna i TV-teamet. Därtill utgör det faktum att det fanns informationsblad uppsatta på glasörrarna in till vårdavdelningen, med information om TV-inspelningen och att TV-teamet var närvarande, att Landstinget inte förfarit på ett skadeståndsgrundande sätt. Skildringen av arbetet på Akademiska sjukhuset har gjorts så att allmänhetens förståelse och förtroende för sjukvården ska vara gott. Syftet med att tillåta TV-inspelningen och Landstingets åtgärder i övrigt har varit väl förenliga med Landstingets uppdrag som vårdgivare.

Det kan inte utredas huruvida [REDACTED] samtyckt till TV-inspelningen. Med hänsyn till hur Avsnittet utformades har det emellertid inte funnits skyldighet att inhämta särskilt samtycke från [REDACTED]. Det har inte uppstått någon skada för

honom eller kändarna till följd av TV-inspelningen. Inte någon patient har kunnat identifieras i Serien utan att samtycke till detta lämnats. Till ovanstående kommer att [REDACTED] är oidentifierad i det specifika Avsnittet. De ljud som hörs kan inte kopplas till hans röst. Delar av hans kropp och kläder visas men inte hans ansikte. [REDACTED] namn nämns aldrig. Det är alltså endast de närmast anhöriga som kunnat identifiera honom och dessa kände redan till att han var sjuk och låg på Akademiska sjukhuset. Det är endast [REDACTED] anhöriga som invänt mot Landstingets agerande.

Sekretessförbehåll

Den sekretessförbindelse som TV-teamet undertecknat innebär ett sekretessförbehåll i enlighet med 10 kap. 14 § OSL. Förbehållet gäller en specifik krets av personer som haft till uppgift att följa och filma verksamheten på onkologavdelning 78 B på Akademiska sjukhuset och är inte ett generellt sekretessförbehåll. Sekretessförbehållet har utgjort en garanti för att TV-inspelningen inte används på annat sätt än vad Landstinget godkänt. I vart fall är det ursprungliga Avtalet i förening med den sekretessförbindelse som TV-teamet undertecknat ett giltigt sekretessförbehåll.

Allvarlig kränkning

Skadeståndsskyldighet enligt 2 kap. 3 § SkL förutsätter för det första att en kränkande handling företagits. En sådan utmärks av att en person lämnat en uppgift som är förenedrande eller skändlig. I Avsnittet förekommer inte sådana inslag. Det förutsätts också enligt nämnda lagrum att handlingen allvarligt kränkt annan person. Praxis stadgar att vad som avses är grova våldsbrott och liknande. Åskådliggörandet av Akademiska sjukhusets verksamhet i Avsnittet faller utanför tillämpningsområdet. Dessutom har [REDACTED] varit oidentifierad, varför spridningen till andra än hans närmaste anhöriga inte kan anses kränkande för kändarna. Materialet kan därtill inte användas på annat sätt än vad Landstinget enligt Avtalet godkänt. Skadeståndsskyldighet enligt

2 kap. 3 § SkL förutsätter vidare att fråga är om en allvarlig kränkning genom brott som innefattar ett angrepp mot den enskildes person, frihet, frid eller ära. Landstinget vitsordar att anhöriga tillhör den krets av personer som kan lida men. I förevarande fall har dock inte kärandena själva blivit filmade och för deras del måste åtgärden ses som mindre allvarlig och mindre kränkande än om den gällt dem själva. Därtill har uppgifterna i avsnittet varit helt kortvariga, korrekta och dessutom tidigare kända för kärandena, vilket innebär att inga nya uppgifter lämnats eller avslöjats. Även mot bakgrund av detta förhållande är en eventuell kränkning inte så pass allvarlig att den kan grunda skadeståndsansvar.

EKMR

Det bestrids att EKMR är tillämplig i målet. Först om svensk rätt inte uppfyller EKMR:s rättigheter kan skadestånd utgå utan stöd i lag (se NJA 2007 s. 584 och 747 samt NJA 2009 s. 463). Det är alltså inte möjligt för tingsrätten att döma ut skadestånd direkt med stöd av EKMR utan att först pröva om svensk rätt uppfyller det skydd för privatlivet som artikel 8 i EKMR uppställer.

Frågan om brott har skett mot EKMR ska bedömas utifrån konventionstexten med stöd av praxis men skadeståndsfrågan ska bedömas enligt SkL. Av NJA 2009 s. 463 framgår att både stat och kommun kan ådömas skadeståndsansvar med stöd av EKMR om inte svensk lagstiftning ger tillräckligt skydd. För att kommun ska kunna ådömas ansvar för konventionsbrott förutsätts emellertid att det är fråga om fel eller försummelse vid myndighetsutövning som inte bedömts kunna sanktioneras med stöd av 3 kap. 2 § SkL.

Av NJA 2007 s. 747 framgår att skadestånd inte kan ådömas enskilda direkt med stöd av EKMR och det är därför Landstingets uppfattning att en kommun eller ett landsting inte kan ådömas ansvar för konventionsbrott vid kränkningar som skett i verksamhet som inte har med myndighetsutövning att göra, utan som sker i en verksamhet av mer privaträttslig natur. Sjukvård är en verksamhet som ligger utanför myndighetsområdet.

Ett sjukhus kan ägas och drivas även av privaträttsliga subjekt. Hälso- och sjukvårdslagen gäller oavsett om vårdgivaren är ett landsting eller en privat sådan och detsamma gäller 3 kap. 1 § SkL. Bestämmelsen gäller alla arbetsgivare. Sammantaget innebär detta att en kommun eller ett landsting inte kan ådömas ansvar för konventionsbrott till den del som 3 kap. 1 § SkL inte kan anses ge tillräckligt skydd.

Skadeståndets storlek

Det yrkade skadeståndets storlek står inte i rimlig proportion till den kränkning som görs gällande och överstiger vida vad som exempelvis tilldömts brottsoffer vid mycket grova våldsbrott, varför det inte kan anses vara skäligt. Utgångspunkten för bestämmande av kränkningersättning är enligt svensk lagstiftning en skönsmässig bedömning baserad på förhärskande etiska och sociala värderingar. I första hand ska ses till vilken kränkning som typiskt sett kan anses ha uppkommit genom angreppet. Ersättningen avser att kompensera känslor som den kränkande behandlingen framkallat hos den skadelidande, som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det föreligger personskada (prop. 2000/01:68 s. 48 och 51 f). Principerna bör kunna tillämpas oberoende av om kränkningen bedöms enligt 2 kap. 3 § SkL eller anses som ett brott mot EKMR. Vid överträdelser av EKMR ska hänsyn tas till hur allvarlig överträdelsen av en rättighet enligt EKMR anses vara. Är överträdelsen obetydlig kan det vara tillräckligt att döma ut ett symboliskt skadestånd eller inget alls (Ds 2007:10 s. 68 f). Europadomstolens praxis är inte bindande vare sig för Europadomstolen själv eller andra domstolar (SOU 2010:87 s. 142 f).

Vid våldsbrott som misshandel och mord har kränkningersättningar om 50 000 kr dömts ut. Även för det fall tingsrätten skulle finna att Landstingets agerande inneburit en allvarlig kränkning av kändena har agerandet en helt annan karaktär än våldsbrott.

Landstinget vitsordar att [REDACTED] och [REDACTED] i egenskap av före detta hustru och dotter till [REDACTED] med hänsyn till rådande praxis är att anse som

närstående till [REDACTED]. Däremot bestrider Landstinget att [REDACTED] barnbarn [REDACTED] tillhör närståendekretsen, varför [REDACTED] inte är berättigad till ett eventuellt skadestånd.

Yttrandefrihetsrättsliga aspekter

Landstinget svarar inte för sådana effekter som må följa av inspelning eller sändning av TV-program.

Bevisning

Kärandena har hörts under sanningsförsäkran. På kärandenas begäran har [REDACTED] [REDACTED] hörts som vittne.

Parterna har vidare åberopat uppspelning av Avsnittet samt skriftlig bevisning.

Tingsrättens bedömning

Utgångspunkter

Den grundläggande frågan i målet är om Landstinget genom åtgärder som dess personal vidtagit med anledning av att Avsnittet skulle spelas in och sändas har ådragit sig skadeståndsskyldighet mot kärandena.

Enligt kärandenas talan har enskilda arbetstagare vid Landstinget eller andra personer som Landstinget svarar för allvarligt kränkt kärandena genom brott mot tystnadsplikt enligt 20 kap. 3 § brottsbalken. De brottsliga gärningarna har bestått i att man vid två tillfällen uppsåtligen röjt uppgifter om [REDACTED] hälsotillstånd och andra personliga förhållanden som varit föremål för sekretess enligt 25 kap. 1 § OSL. Det gäller enligt kärandena dels de sköterskor som medverkat vid TV-inspelningen, dels andra landstingsanställda som godkänt att det inspelade materialet skulle få sändas.

Kärandena har påstått att Landstinget härmed enligt skadeståndslagens bestämmelser i 3 kap. 1 § första stycket 3 (principalansvar) eller 2 § (fel eller försummelse vid myndighetsutövning) har ådragit sig skadeståndsskyldighet i förhållande till dem. Kärandena har vidare gjort gällande att Landstingets agerande inneburit en kränkning av artikel 8 (rätt till privatliv) i EKMR och att de därför har rätt till gottgörelse i form av skadestånd.

Målet rör förhållanden vid inspelning och sändning av program i television. Det gör att yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) får relevans vid bedömningen av kärandenas talan. Här bör framhållas att tingsrätten i sin rättstillämpning inte kan frånga innehållet i de bestämmelser på grundlagsnivå som kan vara tillämpliga. Bestämmelser av det slaget ska således beaktas även om de inte har aktualiserats av parterna under rättegången, t.ex. genom invändningar från Landstingets sida.

En frågeställning i målet är vilken betydelse bestämmelserna om meddelarfrihet har för Landstingets skadeståndsskyldighet. Med hänsyn till hur kärandenas talan har utformats, ska den aspekten på målet bedömas som en fråga i sak och inte som en fråga om rättegångshinder. Målet ska behandlas enligt bestämmelserna i rättegångsbalken och således inte handläggas enligt den särskilda rättegångsordning som anges i YGL (se NJA 2002 s. 314).

Närmare om YGL:s tillämplighet

I tryckfrihetsförordningen (TF) och YGL läggs ett mycket detaljerat skyddssystem för tryck- och yttrandefriheten fast på grundlagsnivå. Utgångspunkten är att systemet tillämpas på tryckta skrifter, radioprogram, s.k. tekniska upptagningar och vissa andra medieformer som anses särskilt skyddsvärda och möjliga att skydda på det sättet.

När det gäller radioprogram – här avses ljudradio och television – anges i 1 kap. 6 § första stycket första meningen YGL att grundlagen är tillämplig på sändningar av

radioprogram riktade till allmänheten och avsedda att tas emot med tekniska hjälpmedel.

För att det yttrandefrihetsrättsliga systemet ska bli tillämpligt fullt ut krävs att sändningen utgår från Sverige. I dessa fall tillämpas grundprinciperna i YGL om censurförbud, etableringsfrihet, ensamansvar, meddelarskydd, särskild brottskatalog och särskild rättegångsordning. En annan grundsats av stor betydelse är den s.k. exklusivitetsprincipen. Denna ska garantera att YGL:s särställning som straff- och processlag på tryck- och yttrandefrihetens område inte urholkas. Principen innebär att vid missbruk av yttrandefriheten enligt YGL får myndigheter och andra allmänna organ bara ingripa på ett sätt som är förenligt med grundlagen. Detta medför i första hand ett skydd mot straffrättsliga ingripanden och skadeståndssanktioner utan grundlagsstöd.

När det gäller sändningar i TV3 anses dessa inte utgå från Sverige i den mening som avses i 1 kap. 6 § YGL eftersom programverksamheten inte bedöms bedrivas här utan i Storbritannien (se NJA 2002 s. 314).

I 1 kap. 7 § YGL finns dock regler som ger ett visst skydd även för TV-sändningar som når Sverige från utlandet. Paragrafen gäller för "samtidig och oförändrad vidare-sändning här i landet av radioprogram" som kommer från utlandet och radioprogram som förmedlas hit via satellitsändning men inte utgår från Sverige. Bestämmelsen blir relevant i målet eftersom TV3 når Sverige genom satellitsändning på det sätt som anges i paragrafen.

Bestämmelsen i 1 kap. 7 § innebär att de regler i YGL som kan upprätthållas i praktiken, blir tillämpliga på de aktuella sändningarna. Paragrafen utgör en specialreglering som medför ett inskränkt grundlagsskydd för radioprogram som kommer från utlandet och vidaresänds här jämfört med vad som gäller för "svenska" radioprogram. En viktig konsekvens är att för sändningar som omfattas av 1 kap. 7 § tillämpas inte grundprincipen om ensamansvar, dvs. att endast en person som pekas ut i grundlagen kan göras ansvarig för innehållet i ett massmedium. Däremot gäller censurförbudet (3 §)

och exklusivitetsprincipen (4 §). En särskilt viktig aspekt på dessa sändningar är att meddelarskydd – visserligen något begränsat – föreligger trots att det är fråga om en sändning från utlandet (se hänvisningen i 1 kap. 7 § tredje stycket till 10 kap. 2 §).

Omfattas sköterskorna av meddelarfrihet?

Med hänsyn till de bestämmelser som har berörts ovan, är frågan om de två sköterskor som medverkar i den del av Avsnittet där [REDACTED] förekommer omfattas av bestämmelserna om meddelarfrihet i YGL.

Meddelarfriheten innebär – med en viss förenkling – att var och en har rätt att straffritt lämna uppgifter i vilket ämne som helst för publicering i ett medium som omfattas av YGL. I vissa undantagsfall (se 5 kap. 3 § YGL) kan dock meddelaren straffas för uppgiftslämnandet enligt lag (t.ex. enligt bestämmelsen om brott mot tystnadsplikt i 20 kap. 3 § brottsbalken). Dessa undantag i meddelarfriheten gäller vid nationella TV-sändningar bl.a. om uppgiftslämnandet innefattar ett uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt som rör uppgifter för vilka det gäller s.k. kvalificerad sekretess. Här avses t.ex. sekretess inom vården.

Vid uppgiftslämnande till TV-sändningar från utlandet har undantaget i meddelarfriheten gjorts större. I dessa situationer omfattar undantaget nämligen alla fall då meddelandet utgör ett uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt. Det uppställs således inget krav på kvalificerad sekretess.

Det finns utöver detta inga möjligheter för det allmänna att ingripa mot en meddelare, vare sig straffrättsligt eller genom skadestånd och disciplinära åtgärder.

Meddelarfrihet tillkommer den enskilde individen men anses inte kunna åberopas av den som uttalar sig å en myndighets vägnar, vid t.ex. en presskonferens. En ytterligare aspekt på meddelarskyddet är att även den som medverkar i TV-program anses vara meddelare (NJA 2005 s. 884). Det som yttras av t.ex. en programledare eller en inter-

vjuperson är således ett sådant "publiceringsmeddelande" som meddelarskyddet är tänkt att omfatta.

I praxis har frågan uppkommit om det finns situationer då medverkan framför kameran i ett grundlagsskyddat massmedium inte omfattas av meddelarfrihet eftersom det rör sig om skeenden som hade ägt rum oberoende av om de spelades in eller inte (jfr filmningen av vårdinsatserna i Avsnittet). Av avgörandet i NJA 2000 s. 355 framgår att inte varje spridning omfattas av meddelarskyddet så snart som denna även har innefattat ett uppgiftslämnande för offentliggörande. Högsta domstolen anförde att "om ett uppgiftslämnande sker på ett sätt som medför en spridning av uppgiften utöver vad som utgör ett naturligt led i den skyddade verksamheten, föreligger inte något hinder mot att fälla till ansvar enligt allmän lag för den spridningen".

Sköterskorna har medverkat i Avsnittet på det sätt som angetts ovan. Frågan är om de har lämnat uppgifter som träffas av meddelarskyddet med hänsyn till vad som anges i NJA 2000 s. 355. Deras medverkan i Avsnittet består visserligen i första hand i att de filmas under vårdarbetet. I programmet lämnar de dock även kommentarer till kameran om [REDACTED] medicinska status. Information av det slaget omfattas av bestämmelserna om meddelarfrihet när informationen lämnas av sköterskorna (se vidare nedan).

Frågan blir därför om något undantag i meddelarfriheten är tillämpligt.

Har sekretessbelagda uppgifter röjts?

Kärandenas talan i den här delen förutsätter således att det finns skäl att göra undantag från sköterskornas meddelarfrihet. Först då kan det hävdas att sköterskornas medverkan i framställningen av Avsnittet har innefattat ett brott som kan grunda skadeståndsskyldighet enligt skadeståndslagen. Det som ska prövas är om de två sköterskorna har a) lämnat uppgifter som omfattats av sekretess och – om så är fallet – b) om detta har

inneburit ett uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt. Här nedan prövas först frågan om uppgifter som omfattas av sekretess har röjts, således fråga a).

Enligt kändena har sköterskorna utan giltigt skäl röjt sekretessbelagda uppgifter av angivet slag, dels inför produktionsbolagets TV-team och dels inför TV-kamerorna.

Av 25 kap. 1 § OSL framgår att sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till den enskilde lider men. Sekretess enligt denna bestämmelse avgränsas av ett omvänt skaderekvisit, vilket innebär att det föreligger presumtion för sekretess.

 har omfattats av sekretessbestämmelsen i 25 kap. 1 § OSL. Han har såvitt framkommit inte samtyckt till att medverka och således inte eftergett sitt sekretesskydd.

JO har i flera ärenden behandlat frågan om sekretess vid TV-filmning på sjukhus. Ett ärende gällde TV-filmning på en akutmottagning (1998/99 s. 458). JO uttalade bl.a. följande. "Begreppet enskilds personliga förhållanden ska i detta sammanhang tolkas mycket vidsträckt och avser i princip alla uppgifter som kan härledas till en identifierbar person. Om det i ett TV-program visas bilder som anger att en person vårdas eller vistas på sjukhus är detta i princip ett röjande av enskilds personliga förhållanden, dvs. av sekretesskyddade uppgifter. Det bör också i sammanhanget framhållas att begreppet "men" endast ska ses utifrån den enskildes synpunkt". JO anförde vidare följande "Det måste ankomma på sjukvårdens personal att noga kontrollera att alla som filmas och som omfattas av sjukvårdssekretessen dessförinnan har lämnat sitt samtycke och att samtycket avgivits korrekt och med klar insikt om att man därmed efterger sitt sekretesskydd" (se vidare JO:s beslut 2008-09-05 i ärende nr 4150-2007 och JO 2011/12 s. 544).

Enligt tingsrättens mening ska, som JO uttalat, begreppet enskilds personliga förhållanden tolkas mycket vidsträckt i ett sammanhang som det nu aktuella och i princip avse alla uppgifter som kan härledas till en identifierbar person. Även om [REDACTED] [REDACTED] namn inte har nämnts och hans ansikte har "suddats" så har till att börja med kändarna kunnat identifiera honom genom att han burit sin privata vardagsklädsel och genom att de känt igen hans röst. Dessa omständigheter kan mycket väl ha inneburit att även andra, såsom vänner och arbetskamrater som känt till att han var allvarligt sjuk i cancer, kunnat identifiera [REDACTED]. Sköterskorna har därför vid inspelningen av Avsnittet i och för sig lämnat uppgifter om [REDACTED] hälsotillstånd av ett slag som innebär ett röjande av sekretesskyddade uppgifter.

Det har från Landstingets sida gjorts gällande att ett giltigt *sekretessförbehåll* enligt 10 kap. 14 § OSL har förelegat. Enligt denna bestämmelse gäller att om en myndighet finner att sådan risk för skada, men eller annan olägenhet, som enligt bestämmelse om sekretess utgör hinder för att lämna uppgift till enskild, kan undanröjas genom ett förbehåll som inskränker den enskildes rätt att lämna uppgiften vidare eller utnyttja den, så ska myndigheten göra ett sådant förbehåll när uppgiften lämnas till den enskilde.

Landstinget har åberopat dels det avsnitt om sekretess som tagits in i Avtalet under punkt 4 *Tystnadsplikt* och dels de särskilda sekretessförbindelser som personerna i TV-teamet ostridigt har undertecknat.

I Avtalet anges under punkt 4 att Titan/TV3 förbinder sig att utan begränsning i tid hemlighålla sådana uppgifter om enskild patients hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden som Titan/TV3 kan komma att få del av under inspelningen. Vidare anges att Titan och dess personal ska underteckna ett av sjukhuset godkänt sekretessavtal.

I sekretesslagens förarbeten uttalas beträffande sekretessförbehåll (prop.1979/80:2 Del A s. 351) följande. "Ett annat fall där förbehåll ligger nära till hands är när uppgiftslämnandet sker på så sätt att den som mottar uppgifterna får närvara vid viss verksam-

het eller bese föremål eller anläggningar. Förbehållet kan då dokumenteras genom en handling som anger att förbehållet avser de uppgifter som på detta sätt röjs”.

JO har uttalat att ett sekretessförbehåll bara får ställas upp i förhållande till en enskild mottagare samt vidare konstaterat att ett sådant förbehåll inte kan meddelas generellt utan angivande av vem inom t.ex. en organisation det riktar sig till (se JO 1992/93 s.197 och JO 1994/95 s. 574). JO har även ansett att ett sekretessförbehåll inte kan meddelas i förväg för en viss typ av information utan ska föregås av en prövning i varje särskilt fall. I JO 1994/95 s. 574 har även uttalats att ett förbehåll ska meddelas som ett formligt beslut och inte kan ges karaktären av ett civilrättsligt avtal. Enligt JO:s uppfattning (JO 2001/02 s. 437) är utrymmet för att genom ett beslut om förbehåll eliminera risken för men i allmänhet starkt begränsat när det gäller verksamhet där sekretess gäller med ett omvänt skaderekvisit.

Justitiekanslern, JK, har i ett ärende där ett TV-team följt polisens arbete och där varje person i förväg hade undertecknat en handling om sekretess enligt ett förtryckt formulär, konstaterat att formuläret inte utgjorde ett sekretessförbehåll och att det inte hade någon rättsverkan mot den som hade undertecknat det (JK:s beslut den 21 mars 2001; dnr 1719-99-22, se även JK:s beslut den 22 februari 2013; dnr 7353-12-30). Allmänt uttalade JK att den aktuella sekretessbestämmelsen förutsatte att förbehållet uppställs när uppgiften lämnas ut och att det inte är möjligt att redan i samband med ett tillstånd till den typ av reportage som det var fråga om besluta om ett sådant förbehåll.

Tingsrätten delar uppfattningen att utrymmet för sekretessförbehåll i allmänhet är starkt begränsat när sekretess, som fallet är i målet, gäller med ett omvänt skaderekvisit. I den mån den förbindelse som Titan och TV3 lämnat i Avtalet ska uppfattas som ett sekretessförbehåll, kan konstateras att detta i sådant fall är generellt hållet samt att förbehållet tagits in i ett civilrättsligt avtal och inte meddelats som ett formligt beslut. I denna del föreligger därför inte något giltigt sekretessförbehåll.

När det gäller de dokument som personerna i TV-teamet ostridigt undertecknat (se domsbilaga 2) kan dessa handlingar inte sägas utgöra något sekretessförbehåll i egentlig mening. Det är snarare fråga om en erinran om vad som gäller beträffande tystnadsplikt inom hälso- och sjukvården. I den mån handlingen ändå ska betraktas som ett slags sekretessförbehåll har förbehållet inte i dessa fall meddelats som ett formligt beslut och inte, såvitt framkommit, uppställts i samband med att uppgifterna lämnats ut. Något giltigt sekretessförbehåll föreligger därför inte heller i denna del.

Sammanfattningsvis föreligger varken i de enskilda delarna var för sig eller genom dessa sammantagna något giltigt sekretessförbehåll. Det kan således konstateras att sköterskorna vid inspelningen av Avsnittet har lämnat uppgifter om [REDACTED] hälsotillstånd som i och för sig inneburit ett röjande av sekretessbelagda uppgifter.

Uppsåttligt åsidosättande av tystnadsplikt?

Det står alltså klart att de två sköterskorna har lämnat uppgifter som omfattats av tystnadsplikt och att något giltigt sekretessförbehåll inte finns. Som har framgått ovan förutsätter dock ett genombrott i meddelarfriheten att överträdelsen har skett med uppsåt. Först då kan sköterskornas agerande föranleda skadeståndsansvar.

Sköterskorna får förutsättas ha varit väl medvetna om vad de hade att iaktta när det gäller tystnadsplikt i samband med sitt arbete. De måste ha vetat att de under normala förhållanden inte har rätt att uttala sig inför andra på det sätt som skett. Vid inspelningen av Avsnittet förelåg dock speciella omständigheter. Enligt Avtalet skulle sjukhuset svara för att berörd personal informerades om filminspelningen. Sköterskorna måste, när de valt att medverka i programmet, ha varit medvetna om att sjukhusledningen hade verkat för att inspelningen skulle komma till stånd och sanktionerat denna.

I och med att sjukhusledningen således medverkat till och godkänt att filminspelningar gjordes på sjukhuset finns det anledning att utgå ifrån att sköterskorna haft uppfatt-

ningen att de inte bröt mot tystnadsplikten när de medverkade vid filminspelningen på det sätt som skett. Detta gäller oavsett om de kände till att villkor som skulle utgöra sekretessförbehåll hade uppställts eller inte.

Sköterskorna kan därför enligt tingsrättens mening inte anses ha gjort sig skyldiga till uppsåtligt brott mot tystnadsplikt.

Slutsatsen i den här delen är att de uppgifter som sköterskorna har lämnat omfattas av deras meddelarfrihet och att det inte finns förutsättningar att göra undantag i meddelarfriheten. Det finns därmed inte möjlighet att ingripa mot uppgiftslämnandet på den grunden att detta har innefattat brott mot tystnadsplikt som medfört rätt till kränk-
ningsersättning.

Skadestånd enligt 2 kap 3 § SkL på annan grund?

I fråga om kränkningersättning enligt SkL har kärandena åberopat även andra grunder än sköterskornas uppgiftslämnande.

a) Kärandena har hävdatt att sköterskornas åtgärd att i det specifika fallet tillåta TV-teamet att bevittna och filma vården av [REDACTED] har inneburit ett brott mot tystnadsplikt som grundat rätt till kränkningersättning enligt 2 kap. 3 § SkL. Det går dock enligt tingsrättens mening knappast att särskilja denna grund från sköterskornas uppgiftslämnande inför kameran. Att sköterskorna låtit TV-teamet vara närvarande och filma får i stället betraktas som en del av sköterskornas beslut att lämna uppgifter för publicering och prövas inom ramen för frågan om meddelarfriheten.

Det förhållandet att Titan fanns i de lokaler där [REDACTED] vårdades och sekretessbelagda uppgifter därmed röjdes kan samtidigt i grunden inte tillskrivas beslut som fattades av sköterskorna. Det var i stället Avtalet som Landstingets ledning hade träffat om Titans närvaro och filmande ute på avdelningarna som var den egentliga förklaringen till att TV-teamet fanns på plats och tilläts filma.

Mot denna bakgrund kan sköterskorna inte anses ha medverkat i framställningen av Avsnittet på ett sätt som gått utöver deras meddelarfrihet. Någon rätt till skadestånd enligt SkL föreligger därför inte heller på den här grunden.

b) Till grund för talan har kärandena vidare åberopat att landstingsanställda arbetstagare allvarligt kränkt kärandena genom brott mot tystnadsplikt enligt 20 kap. 3 § brottsbalken i samband med att de godkänt att det inspelade materialet skulle få sändas.

Kärandenas talan i den här delen ska ses mot bakgrund av att Landstinget enligt Avtalet skulle ges möjlighet att godkänna inspelade program och således även efter granskning kunnat hindra avsnitt från att sändas i TV3. I målet är inte närmare klarlagt vilka rutiner som tillämpats när det gäller denna granskning eller i vilket skede Landstinget granskat Avsnittet.

Enligt 1 kap. 3 § första stycket YGL får det inte förekomma att "något som är avsett att framföras i ett radioprogram" (ljudradio eller television) först måste granskas av en myndighet eller något annat allmänt organ. Det får inte heller förekomma att ett sådant allmänt organ, utan stöd i YGL, på grund av det kända eller förväntade innehållet i ett TV-program hindrar dess offentliggörande eller granskning bland allmänheten. Bestämmelsen ger uttryck för det s.k. censurförbudet. Detta gäller även beträffande sändningar av TV-program från utlandet som avses i 7 §. Landstinget är ett sådant allmänt organ som förbudet avser.

Förbudet mot förhandsgranskning är en central yttrandefrihetsrättslig princip och undantag från förbudet kräver stöd i grundlag. Annat har inte framkommit i målet än att Landstinget kunnat hindra att Avsnittet sänts i TV men att anställda vid Landstinget, i enlighet med vad kärandena gjort gällande, har godkänt att Avsnittet sändes. Att Landstinget på detta sätt efter granskning kunnat hindra att programmet sändes i TV framstår som oförenligt med censurförbudet i 1 kap. 3 § första stycket YGL. Den här

delen av Avtalet har således varit grundlagsstridig och godkännandet kan därför inte läggas till grund för en prövning av skadestandsfrågan.

Slutsatsen beträffande punkterna a) och b) är således att det inte finns någon rätt till skadestånd enligt SkL på de angivna grunderna.

Skadestånd på grund av överträdelse av artikel 8 i EKMR?

Kärandena har vidare gjort gällande att Landstingets agerande inneburit en kränkning av artikel 8 (rätt till privatliv) i EKMR och att kärandena därför har rätt till gottgörelse i form av skadestånd. Vad som avses är den möjlighet till skadestånd utan särskilt lagstöd vid överträdelser av EKMR som har vuxit fram genom Högsta domstolens praxis under 2000-talet (se bl.a. NJA 2003 s. 217 och ett antal rättsfall därefter). Denna praxis bygger på tanken att en fråga om det allmännas skadestandsansvar i första hand ska avgöras efter en konventionskonform tolkning av nationell rätt. Härutöver har Högsta domstolen i rättsfallen slagit fast att staten även utan särskilt lagstöd kan åläggas att betala ideellt skadestånd för kränkning av rättigheter enligt EKMR i den mån det behövs för att Sverige ska uppfylla sina förpliktelser enligt konventionen.

Det finns skäl att framhålla följande när det gäller rätten till sådant skadestånd på ett område som omfattas av YGL.

För Sverige innebär EKMR en folkrättslig skyldighet att följa konventionen och Europadomstolens uttolkning av denna. EKMR har införlivats i svensk rätt genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR-lagen). En följd av detta är att EKMR ska tillämpas av myndigheter och domstolar som svensk lag. Genom 2 kap. 19 § regeringsformen gäller dessutom ett förbud för riksdag, regering och förvaltningsmyndigheter att meddela normer ("lag eller annan föreskrift") som står i strid med konventionen.

Denna konstruktion innebär att EKMR har en "semikonstitutionell" ställning i svensk rätt. Vid lagstiftning jämföras konventionen med grundlag medan den i det praktiska rättslivet tillämpas som lag (se bl.a. Grundlagsutredningens arbetsgrupp om normkontroll i SOU 2007:85 s. 73 f.).

Den närmare relationen mellan TF/YGL och EKMR har inte prövats i praxis. Det framgår dock av förarbetena till införlivandet av EKMR att avsikten inte var att svensk *grundlags* förenlighet med konventionen skulle normprövas av domstol. Den dualistiska syn på folkrätten som tillämpas här förutsätter att EKMR genom lag införlivas i den svenska rättsordningen för att den ska bli direkt tillämplig för svenska domstolar och myndigheter. Det krävs således att lagstiftaren har bestämt att konventionen ska vara tillämplig.

De åtgärder som har vidtagits genom EKMR-lagen och 2 kap. 19 § regeringsformen medför inte att EKMR på TF/YGL-området ska ha företräde framför grundlagarna (se bl.a. Grundlagsutredningen i SOU 2008:125 s. 395 f. och 484 f.). I praktiska tillämpningssituationer ska därför grundlagarna anses stå över konventionen normhierarkiskt. Detta betyder att vid en konflikt mellan innehållet i t.ex. YGL och EKMR gäller vad som sägs i YGL.

Det sagda innebär att Sverige riskerar att fällas av Europadomstolen vid konflikter mellan TF/YGL och EKMR. Vilka åtgärder som en konventionskränkning ska föranleda blir ytterst en fråga för den svenska grundlagstiftaren att överväga (jfr bl.a. Yttrandefrihetskommittén i SOU 2012:55 Del I s. 419 f. och 693 f. angående frågan om ett förstärkt skydd i TF/YGL för den personliga integriteten).

Enligt tingsrättens mening kan det dock ibland finnas skäl att i konkreta tillämpningssituationer tolka även TF och YGL konventionskonformt, dvs. trots att det rör sig om regler på grundlagsnivå. Regleringen är mycket detaljerad och liknar i stora delar vanlig lag. Detta förutsätter dock att en sådan tolkning är möjlig och att den inte leder till ett resultat som hamnar i konflikt med grundprinciperna i TF/YGL.

Med hänsyn till de frågor som är aktuella i målet, finns det inte möjlighet att vid en prövning inriktad på bestämmelserna i konventionen tillämpa en lägre skyddsnivå för yttrandefriheten än vad som följer av YGL. Detta innebär att det i fråga om sköterskornas meddelarfrihet inte finns förutsättningar att inskränka denna i jämförelse med vad som gäller vid en rent nationell prövning (exklusivitetsprincipen). Ett krav på ”uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt” ska fortfarande tillämpas (se 10 kap. 1 och 2 §§ YGL samt 13 kap. 6 § TF). Det finns inte heller i fråga om Landstingets åtgärd att godkänna Avsnittet skäl att göra någon annan bedömning än den som följer vid en tillämpning av YGL.

Med hänsyn till att tingsrätten ansett att YGL är tillämplig föreligger hinder att pröva kärandenas talan i denna del. Rätten till skadestånd ska således bedömas enligt YGL och inte enligt EKMR.

Särskilt om publiceringen på TV3 Play

Kärandena har gjort gällande att tillgängliggörandet av Avsnittet på hemsidan TV3 Play utgjort en del av den skadeståndsgrundande kränkningen. Det har inte påståtts i målet att TV3 Play omfattas av den s.k. databasregeln i 1 kap. 9 § YGL och att hemsidan därför skulle ha grundlagsskydd. Tingsrätten konstaterar att TV3 Play inte torde bli aktuellt för det s.k. automatiska skyddet enligt första stycket i bestämmelsen, bl.a. därför att hemsidan inte uppfyller de territoriella kraven för sådant skydd (NJA 2001 s. 445). Eftersom hemsidan inte har haft utgivningsbevis omfattas den inte heller av det frivilliga grundlagsskydd som avses i 1 kap. 9 § andra till fjärde styckena.

Hemsidan TV3 Play har således inte omfattats av det särskilda grundlagsskydd som följer av YGL.

I sammanhanget bör dock framhållas att TF och YGL anses ge ett visst indirekt skydd även åt uttrycksformer som faller utanför grundlagarnas tillämpningsområden. Så kan

bli fallet om samma yttrande kan spridas straffritt genom ett grundlagsskyddat medium. Ett exempel som brukar nämnas är att det kan te sig meningslöst för myndigheterna att ingripa mot en teaterpjäs (inte TF/YGL) där innehållet anses förgräpligt om manuset har publicerats som en tryckt skrift som skyddas av TF (se bl.a. SOU 1983:70 s. 79 och SOU 2006:96 s. 45). Den här ordningen brukar omnämnas TF:s och YGL:s *paraplyeffekt*.

Tingsrätten har i målet kommit fram till att YGL till viss del är tillämplig på TV-sändningen av Avsnittet och att principerna om meddelarfrihet och censurförbud leder till att kärandenas talan inte kan bifallas när det gäller denna sändning. Mot bakgrund av YGL:s paraplyeffekt bör möjligheterna att ingripa rättsligt mot Avsnittet inte vara större när det distribueras på ett sätt som faller utanför YGL, dvs. när det görs tillgängligt på TV3 Play.

Rättegångskostnader

Med denna utgång i målet är kärandena tappande part. Vid tillämpning av 18 kap. 1 § rättegångsbalken ska de i sådant fall betala Landstingets kostnader. Kärandena har dock, för det fall de inte skulle få bifall till sin talan, yrkat i första hand att vardera parten ska stå sina rättegångskostnader och därvid hänfört sig till NJA 2012 s. 211 (II). Högsta domstolen har i rättsfallet uttalat bl.a. att även om utgångspunkten är 18 kap. rättegångsbalken så måste man, om den förfördelade haft fog för att föra talan, inte sällan modifiera dessa bestämmelser för att ett visst säkerhetsavstånd ska hållas till vad som kan anses vara ett konventionsbrott. Avslutningsvis anger Högsta domstolen att den modifiering som artikel 13 i EKMR kan föranleda av vad som följer av bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken i allmänhet bör stanna vid att vardera parten får stå sin rättegångskostnad.

I NJA 2012 s. 211 (II) var bakgrunden vid bedömningen i rättegångskostnadsfrågan att käranden, som yrkat skadestånd med 65 000 kr, hade viss framgång i målet och slutligen tillerkändes ersättning med 20 000 kr.

I förevarande mål är kärandena helt tappande parter. Några särskilda omständigheter som skulle föranleda att reglerna i 18 kap. rättegångsbalken frångås föreligger inte.

Kärandena har i andra hand yrkat att Landstinget i vart fall ska stå för en del av rättegångskostnaderna med hänsyn till att Landstinget bl.a. orsakat att en utsatt förhandling ställdes in. Tingsrätten konstaterar att förhandlingen endast var planerad sedan tidigare, att den ställdes in innan kallelse hade skickats ut samt att det fanns godtagbara skäl att ställa in förhandlingen. Det föreligger varken med hänsyn till den inställda förhandlingen eller i övrigt några omständigheter som det finns anledning att beakta vid fördelningen av rättegångskostnaderna. Huvudregeln i 18 kap. 1 § rättegångsbalken ska därför tillämpas.

Kärandena ska således ersätta Landstinget dess rättegångskostnader fullt ut.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 401).

Ett överklagande, ställt till Svea hovrätt, ges in till tingsrätten senast den 13 januari 2014.

Erik Brattgård

Daniel Gustavsson

Ulf Hellbacher